

ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ПОЛІТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 320.01

А. Л. СОТНИК

ПРОБЛЕМАТИКА РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ПОЛІТОЛОГІЇ У ВІТЧИЗНЯНОМУ Й ЗАРУБІЖНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

Аналізуються актуальні напрями політико-правових досліджень у сучасній політичній науці. Особливу увагу приділено питанню розвитку нових сфер пізнання на межі політології й правознавства, серед яких чільне місце займає правова політологія.

Ключові слова: політична наука, право, правова політологія, політика, наукові дослідження.

Сотник А. Л. Проблематика развития правовой политологии в отечественном и зарубежном научном дискурсе

Анализируются актуальные направления политико-правовых исследований в современной политической науке. Особое внимание уделено вопросу развития новых сфер познания на грани политологии и правоведения, среди которых важное место занимает правовая политология.

Ключевые слова: политическая наука, право, правовая политология, политика, научные исследования.

Sotnyk A.L. The issue of legal political science in Ukrainian and foreign scientific discourse

In the article the author analyzes the current trends of political and legal studies in modern political science. Special attention was paid to the development of new ar-

eas of knowledge on the verge of political science and law, including the legal political science.

Key words: *political science, law, legal political science, politics, scientific research.*

Питання взаємодії політики і права, їх ефективності у регулюванні суспільних відносин нині стають особливо важливими з огляду на останні події у політичному житті України. Сучасна динаміка державно-правового розвитку висуває перед політичною наукою нові завдання, серед яких – пошук шляхів оптимізації владно-управлінських відносин в умовах реформування політичної системи, вдосконалення механізмів їх правового регулювання, проведення досліджень, направлених на вирішення актуальних суспільних проблем.

Реалії сьогодення засвідчують, що перманентні конфлікти між політикою і правом небезпечні й потребують, по-перше, ретельного аналізу й теоретичного осмислення, по-друге, науково обґрунтованого управління і розв'язання. Неврегульованість окремих питань політичного розвитку, розрив між прийнятими законами і механізмами їх реалізації зумовлюють невизначеність й поступову стагнацію трансформаційних процесів, знижують довіру населення до системи влади в цілому.

Не випадково нині вітчизняні й зарубіжні науковці, серед яких К. Альгер, П. Баранов, І. Вільчинська, В. Горбатенко, Р. Гудін, Г. Друрі, А. Коваленко, І. Кресіна, Л. Кормич, Х. Клінгеман, М. Лафлін, О. Малько, М. Матузов, А. Мартін, І. Монолатій, В. Нерсесянц, Є. Перегуда, А. Піголкін, Р. Пост, О. Скакун, В. Смирнов, Г. Тарді, О. Чінчіков, М. Шапіро, М. Хазельтон, Д. Яковлев, обстоюють необхідність об'єднання зусиль політологів і юристів для осмислення тих явищ і процесів, які відбуваються у політичній сфері. Адже без правового аналізу політична наука втрачає свою пояснювальну й прогностичну здатність, а право стає занадто формалізованим, якщо досліджується окремо від політичної сфери¹.

Власне право, зокрема міжнародне, вже у 1960-их роках було інтегроване до політології. У наступний час науковці не відмовляли публічному, міжнародному праву у статусі субдисципліни політичної науки.

Нині актуальність вивчення правових аспектів політики підтверджується й новим стандартом політичної науки, що, на думку європейських дослідників, включає такі структурні підрозділи: 1) політичні інститути (з акцентом на правовому аспекті); 2) політичну поведінку; 3) компаративну політичну науку (з акцентом на мікробі-

хевіоральних дослідженнях й аналізі демократії); 4) міжнародні відносини; 5) політична теорія (з акцентом на традиціях політичної філософії); 6) суспільна політика; 7) політична економія; 8) політична методологія (з акцентом на кількісних й експериментальних методах, дослідницьких проектах)².

В останнє десятиліття у політичній науці спостерігається зростання тематичної палітри, що характерно для сучасного наукового пізнання, яке базується на поліваріативності підходів й плюралізмі думок. Здобули право на існування цілі галузі, сформувалися нові школи. Водночас тенденцією у розвитку можна назвати й появу нових напрямів пізнання на межі політології і правознавства, серед яких правова політологія (політологія права), політична юриспруденція, політична наука публічного права, політична соціологія права, політична антропологія права, політична психологія права³.

Сучасний американський науковець К. Альтер зауважує, що не дивлячись на парадигмальні відмінності між політичною наукою і правознавством, вони здатні більш ефективно здійснювати "комунікацію", не обмежуючись тільки схожістю предметних полів і методів⁴. Характерною ознакою політологічних досліджень стає їхня інтерполяція на сучасність, на пошук ефективних засобів і методів вирішення актуальних проблем і водночас ціннісно-правова орієнтація.

Аналізуючи публікації сучасних західних науковців, слід зауважити, що більшість політико-правових досліджень стосуються нині проблем правової легітимності влади; розвитку інститутів захисту прав людини (К. Альтер, Е. Ерман, Н. Молер, К. Фріц); дієвості (ефективності) політичних рішень, рівня підтримки політичної системи суспільною думкою (Д. Девайн, Р. Най, Р. Патнем, С. Розенстоун, Дж. Сосс, Дж. Хансен, М. Шудсон); стабільності й ефективності демократій, а також пов'язані з цим питання розвитку громадянського суспільства, боротьби з тероризмом, проблеми імміграції (Е. Арато, Р. Вудбері, Дж. Вільсон, Т. Драгу, Дж. Козн, М. Полборн, В. Остром, С. Хаггард); політизації права і юридизації політики як загроз для розвитку нових демократичних держав (К. Клейтон, Дж. Фереджон). Тобто на перший план у політологічних і правових дослідженнях виступають такі спільні проблеми, як забезпечення прав і свобод людини, соціальної справедливості, легітимності, законності, що є важливими складовими розбудови правової держави. Водночас про політику все частіше говорять не лише як боротьбу за владу, а як важливий інструмент управління, метою якої є створення ефективного

механізму правового регулювання політичних відносин, цивілізоване використання правових засобів при реалізації політичних рішень, формування високої правової культури суспільства.

Професор публічного права Лондонської школи економіки і політичної науки М. Лафлін зазначає, що сучасний стиль управління можна визначити як "law (droit)-governed"⁵, оскільки саме праву належить ключова роль у легалізації, розподілі й здійсненні політичної влади. На його думку, нині не слід фокусуватися лише на регулятивних аспектах права, розглядаючи його як складову загальної системи цивільного і приватного права. Право потрібно розглядати у трьох вимірах: як набір правил, прийнятих для збереження колективного існування; як медіум, через який цінності (принципи) свободи і рівності вписуються у діючу систему владних інститутів; як регулятивний інструмент, що виконує інтегративні функції у суспільстві.

Власне політика і право мають єдине поле дій, спільну мету, що полягає в упорядкуванні суспільних відносин, ефективній управлінській діяльності. Право закріплює структуру, порядок формування і компетенцію органів публічної влади, визначає поле і правила діяльності політики, які цінності вона має утверджувати в суспільстві. Соціальне призначення політики – це управління суспільними процесами, а право – регулятор суспільних відносин. Тому політика і право іманентно існують нероздільно один від одного.

Як зазначає Р. Пост, сучасне суспільство потребує розумного взаємозв'язку між соціальними формами права і політики. Право і політика – важливі інструменти соціальної інтеграції, за допомогою яких сучасне гетерогенне суспільство продукує солідарність⁶.

Проте, визнаючи взаємозалежність політики і права у сучасному демократичному суспільстві, західні науковці наголошують, що політична наука нині дещо обмежується вивченням конституційного права, позаяк треба освоювати інші неюрідичні (політичні) інститути і процеси, пов'язані з його реалізацією⁷. Тим паче, нині на Заході з'явилося чимало нових напрямів дослідження права, які отримали різні назви: "право і політика" (law and politics), "емпіричні правові дослідження" (empirical legal studies), "політико-правові дослідження" (political and legal studies).

У зв'язку з цим М. Шапіро пропонує виокремлювати у політичній науці такі спеціалізації:

- 1) право і політика, тобто вчених, які орієнтуються на вивчення правових аспектів політики ("law-oriented");
- 2) право і суди – ті, які вивчають здебільшого діяльність судів¹.

Правова орієнтація у політичній науці нині є характерною і для вітчизняних науковців. Визнаючи важливість дослідження політичних складових у праві і правових у політиці, українські вчені (І. Вільчинська, К. Вітман, І. Кресіна, А. Коваленко, Л. Кормич, І. Монолатій, Є. Перегуда, О. Скакун, О. Стойко, Д. Яковлев) звертаються до питання розвитку правової політології (політології права) як нової підсистеми політичної науки.

Не дивлячись на те, що становлення правової політології почалося в Україні лише наприкінці 1990-х – на початку 2000-х років, у її розвитку можна виокремити такі три етапи:

- перший етап охоплює 50-60-ті роки - кінець ХХ століття, у цей період під впливом методологічних трансформацій відбувається стрімкий розвиток міждисциплінарних досліджень у суспільних науках. Водночас спостерігається зростання інтересу науковців до політичних вимірів права, що віднайшло свій прояв у розвитку публічного й міжнародного права;

- другий етап – академічний (кінець 1990-х – початок 2000-х років) – у цей період відбувається активний розвиток професійних науково-дослідних установ та центрів вивчення політології, і правової політології зокрема. Створення у 2002 році відділу правових проблем політології в Інституті державі і права ім. В. М. Корецького ознаменувало початок формування наукової когорти вчених на чолі І. Кресіної, які заклали фундамент для подальшого розвитку правової політології. Зусиллями науковців у загальних рисах були окреслені передумови і перспективи формування вітчизняної школи правової політології, проаналізований її предмет і об'єкт досліджень;

- третій етап – інституціонального оформлення правової політології у науковій та освітянській сферах. Створення у 2010 році в Одеській юридичній академії факультету правової політології і соціології актуалізувало питання про перспективи впровадження правової політології у навчальний процес.

Звертаючись до правової політології, українські вчені І. Кресіна, Є. Перегуда і А. Коваленко зазначають, що нині має сформуватися комплексна галузь знань, яка своїм предметом визначає суспільні відносини, що призводять до створення елементів політико-правової системи держави, а також узгодження інтересів зацікавлених груп у ході актуалізації та відстоювання певних потреб⁸.

Серед перспективних напрямів досліджень у правовій політології вчені виокремлюють: порівняльний аналіз політичних і правових систем та інституціоналізації, політологічна теорія держави, концептуа-

лізація трансформацій політичних інститутів і політичної системи в цілому, створення цілісної політологічної концепції гармонійного розвитку та взаємодії держави і громадянського суспільства, адміністративно-територіальний устрій держави, теорії політичного розвитку і соціального прогресу, проблеми глобалізації і модернізації національної державності, правові аспекти політичної та етнічної конфліктології, етностранство, національно-державне будівництво, демократія і права людини.

Аналізуючи політичну дійсність крізь призму права, правова політологія покликана виявляти нові тенденції й закономірності у її розвитку, розробляючи на цій основі науково обґрунтовані рекомендації з метою підвищення ефективності діяльності політичних інститутів та вдосконалення механізмів їх правового регулювання. Вивчення правових аспектів політичної дійсності може не лише сприяти її кращому пізнанню, а й посилити ефективність права як важливого регулятора суспільних відносин.

Важливими завданнями правової політології у сучасних умовах можуть стати: обґрунтування місця і ролі права у політичному житті суспільства; розкриття принципів формування та механізмів використання права суб'єктами політики (влади); виявлення тих суспільно-політичних відносин, які потребують належного правового регулювання й оформлення; аналіз політичних ситуацій, під час яких виникає потреба застосовувати право; механізми, способи, методи прийняття і реалізації політичних рішень, роль у цих процесах права; дослідження того, як процеси суспільної трансформації впливають на зміну теоретичних уявлень про право; виявлення тих явищ і процесів у політичній системі суспільства, які зумовили відповідні зміни у правовій системі; використання теоретичного потенціалу правової політології у дослідженні проблем і перспектив державно-правового будівництва в Україні; дослідження сучасної правової політики держав, її змісту, основних напрямів і можливих наслідків; вивчення політико-правових суперечностей у процесі трансформації сучасного суспільства, роль права у підготовці, розв'язанні чи запобіганні політичних конфліктів.

Отже, за останнє десятиліття право перетворилося на важливий об'єкт політологічного пізнання, про що свідчить й поява нових напрямів досліджень на межі політології і правознавства. Перспективи подальшого розвитку політичної науки, і правової політології зокрема, залежать від активної науково-дослідницької роботи. Важливим є створення відкритого майданчика для наукового спілкування й об-

міну досвідом між вітчизняними й зарубіжними вченими-політологами, юристами, а також підтримка з боку держави розвитку нових наукових досліджень.

1. *Shapiro M.* Law and politics: the problem of boundaries [Електронний ресурс] / M. Shapiro // The Oxford Handbook of Law and Politics / [edited by Keith E. Whittington, R. Daniel Kelemen, Gregory A. Caldeira]. – 2009. – Режим доступу: <http://www.oxfordhandbooks.com>. 2. *Политическая наука: новые направления* [Электронный ресурс] / [под ред. Р. Гудина, Х.-Д. Клингеманна]. – 1999. – Режим доступа: <http://www.twirpx.com/file/220664/>. 3. *Смирнов В.* Право и политика в юридической и социально-гуманитарных науках [Электронный ресурс] / Смирнов В. В. – Режим доступа: <http://www.igpran.ru/>. 4. *Alter K.* A political science perspective / K. Alter // European Union Politics. – Vol. 3(1). – P. 120. 5. *Loughlin M.* Public law and its discontents [Електронний ресурс] / Loughlin M. – New York: University School of Law, 2011. – Режим доступу: <https://www.law.nyu.edu>. 6. *Post R.* Theorizing disagreement: reconceiving the relationship between law and politics [Електронний ресурс] / R. Post // California law review. – 2010. – Vol. 98. – Режим доступу: <http://www.californialawreview.org>. 7. *Political science and the profession of law* [Електронний ресурс] // Political science at UCSB. University of California. – 2007. – Режим доступу: <http://www.polsci.ucsb.edu>. 8. *До питання про предмет правової політології* / [І. Кресіна, Є. Перегуда, А. Коваленко] // Правова держава. – 2005. – Вип. 16. – С. 518-519.

Sotnyk A. L. The issue of legal political science in Ukrainian and foreign scientific discourse

In the modern age of state and legal development before political science appear new challenges, among them - finding ways to optimize power relations and improve the mechanisms of their regulation, providing researches in order to solve the actual problems. Today the permanent conflict between politics and law are dangerous and need, firstly, careful analysis, and, secondly, scientific management and reasonable solution. Not for nothing Ukrainian and foreign scientists advocate the need to unite the efforts of political scientists and lawyers to understand the processes taking place in political sphere.

In the last times in political science we see the pluralism of approaches and opinions. The new branches and schools have been appeared. However, the new trend in development of political science is the emergence of new areas of knowledge on the verge of political science and law, including the legal political science.

The special features of modern political studies become its interpolation at present and value-legal orientation. At the forefront of political science and legal studies out such common problems as ensuring human rights and freedoms, social justice, legiti-

macy, legality. However, politics are increasingly talking not only as a struggle for power, but as an important management tool, which aims to create an effective mechanism of legal regulation of political relations, formation of high legal culture society.

Actually politics and law have the same field of action, a common goal, which is regulation of public relations and the effective social management. Law establishes the structure, formation and competence of public power, and determines the field of politics, what values it must affirm in society. The social purpose of policy is the social management withal law is the regulator of public relations. Therefore, politics and law are inherently inseparable from each other.

Today in the West there are a lot of new research directions of law that have different names such as law and politics, empirical legal studies, political and legal studies. Legal orientation in political science today is typical also for Ukrainian scientists. Recognizing the importance of the political component in law and the legal in policy, Ukrainian scientists are turning to issues of legal political science as a new subsystem. Despite the fact that the establishment of legal political science in Ukraine began only in the late 1990s - early 2000s, now it is rapidly developing.

Analyzing the political reality through the prism of law, legal political science can detect new trends and patterns in its development. The study of legal aspects of political reality can not only contribute to its better understanding, but also enhance the effectiveness of law as an important regulator of social relations.

Key words: political science, law, legal political science, politics, scientific research.

УДК 321.7: 323.21

В. О. СМІРНОВА

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІТИЧНОЇ ВОЛІ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Запропоновано порівняльний та історико-ретроспективний аналіз домінуючих підходів (теорій, концепцій, напрямів) у визначенні природи і сутності реалізації політичної волі (волевиявлення). Розглядаються погляди Платона, Аристотеля, А. Августина, Н. Макіавеллі, Т. Гоббса, Ш.-Л. Монтеск'є, І. Канта, С. Оріховського, Л. Барановича, Ф. Прокоповича, Д. Донцова на розв'язання про-

---

© СМІРНОВА Валентина Олександрівна – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри політології, соціології і соціальної роботи Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»